

МОВА ВІЙНИ АБО МОВА ВОРОЖНЕЧІ: СМИСЛОВИЙ ВИМІР МЕДІА-ДИСКУРСУ

Марутян Рена, кандидат історичних наук, доцент кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою НАДУ при Президентові України.

Український медіа-дискурс війни продовжує формуватися та набувати нові форми, в ньому присутня як мова війни так й мова ворожнечі, але ці два поняття треба розрізняти. Українська дослідниця Г.М. Яворська[3] розбираючи мову війни пише про те, що російсько-український військовий конфлікт є локальним за своєю сутністю, але його дискурс є глобальним, про нього говорять у всьому світі. Він виходить за межі медійної сфери - під час гібридної війни, інформація, тобто оповіді про неї (події чутки, плітки, анекдоти, тощо) перетворюється на зброю при застосуванні якої руйнується не фізичні об'єкти, а уявлення про дійсність. Фізичні дії у театру військових дій супроводжуються процесами їхнього дискурсивного осмислення, словесного опису та аналізу.

Мова ворожнечі. Це слова, фото чи зображення, які створюють або поглиблюють ворожнечу між групами в суспільстві чи окремими людьми. Така мова дискримінує і принижує. Мова ворожнечі буває трьох типів – *жорстка, середня і слабка.*

Жорстка – це коли прямо чи завуальовано закликають до насильства й дискримінації: когось убити, побити, вигнати геть із країни тощо. *Середня* – коли виправдовують насильство й дискримінацію, звинувачують певну групу в негативному впливі на суспільство й державу, зображують її криміналізованою чи неповноцінною. *Слабка* мова ворожнечі виникає, коли для певної групи створюють негативний імідж, протиставляють групи одна одній, згадують когось у принизливому та образливому контексті [1].

Мову ворожнечі можна регулювати за допомогою прямої заборони, цензури, гнучкими, більш редакційними практиками і таке інше. Цензура, це вилучення мовних одиниць і фрагментів тексту без їх заміни. Політкоректність, це інша річ, це реформування, тобто це заміна поганого визначення на більш прийнятне. Мовні навички в певному соціальному діапазоні можуть бути змінені, але вони пов'язані з антидискримінаційними рухами і тому це не мова війни і не цензура, це те, що пов'язано з дискримінацією. Але ці всі засоби - цензура, політкоректність не підходять для мови війни, тому що це позначення власної позиції у конфлікті. Слово само по собі не має значення, якщо ми заборонимо слово «вата», знайдеться інше слово. Тобто, основна особливість мови війни в тому, що з нею неможливо боротися, вона існує доти, доки існує війна як фізичний факт, тому що під час війни людина, громадянин хоче самоідентифікувати себе в цієї війні.

Наприклад антонімічне протиставлення «перемога-зрада» переводить наратив перемоги над зовнішнім противником до наративу перемоги над власною владою, тобто, це протиставлення «влада-народ». Все це впливає на єдність суспільства, має негативні наслідки для соціальної та політичної стабільності особливо під час виборчого процесу 2019 року.

Мова війни. Її не дорівнює мові ворожнечі і вербальної агресії. Є негативні слова «колорады», «майдауны» і здається, що головне, це вербальна агресія. Але провідною функцією негативної лексики є інша функція - позначення власного місця людини, яка говорить це слово, в конфлікті. Функція мови війни полягає не в тому, щоб когось образити, а в тому щоб визначити, хто я. Якщо я вживаю слово «сепары», я не буду вживати слово «майдауны», таким чином я позначаю свою позицію в цьому конфлікті. Тобто, є два взаємодоповнюючих набори слів для позначення чужих і своїх для кожної зі сторін конфлікту. Той, хто вживає «ватник» і «колорады» не користується словом «свидомит» і «нацик» і навпаки.

Тобто, справа не в слові, як в такому, не в слові «колорады» або «ватники», вибір лексичної одиниці з цього набору стає знаком належності до цієї чи іншої сторони конфлікту. Тобто, *це функція ідентифікації власної позиції*. Абсолютно очевидно, бо в ситуації війни треба знати з ким ти маєш справу, це життєво важливо і задає перспективу висловлювання.

Вербальні показники громадянської позиції в конфлікті не релятивізуються. Наші соціальні ролі можуть змінюватися, ми можемо одночасно бути дитиною і батьком, матір'ю, а в позиції сторони конфлікту, тобто в мові війни цього не відбувається. Не можна сьогодні казати «сепар» а завтра «майдаун». Тут діє механізм табування, який забезпечує неможливість релятивізації тобто обміну позиції в конфлікті. Мовна гра *це засіб лінгвістичної самооборони*[4].

Сучасна російсько-українська війна має й когнітивний вимір, якій реалізується насамперед за допомогою смислових засобів і наративу, тому Україна повинна брати активну участь у смислотворчості цієї війни[3].

Наратив «Миру та стабільності». Особливістю сучасного дискурсу війни стала зміна риторики політичних кіл, що прагнуть політичного реваншу. У українському політичному дискурсі з'являються гасла «миру та стабільності», які замість концепту «перемоги» пропонують українському суспільству концепт «миру за будь-яку ціну», фактично маніпулюючи суспільством, граючи на природному бажанні людей жити у безпеці. Відбувається підміна смислів. Мир і спокій будь-якою ціною є метою незрілого суспільства. Ці архаїчні радянські смисли на кшталт “тільки б не було війни” або “«худий мир краще доброї сварки”, насправді мають єдиний зміст – не треба чинити опір, бо буде ще гірше, краще домовитися з сильним ворогом, піти йому на поступки.

Так з вересня 2018 року в Україні з'являються біг-борди з політичної рекламою, головне гасло якої є слово «Мир» у різних варіаціях. В той же час в соціальній мережі Фейсбук з'явилася хештег #УкраїнаЗаМир та аналогічна сторінка, на якій розміщується реклама майбутньої політичної сили, що

пов'язують зі старшим сином В.Януковича - Олександром Януковичем. В той же час колишні члени «Партії регіонів» та нинішнього «Опозиційного блоку» -Вадим Новинський очолив всеукраїнський рух «Партія миру», а народний депутат Євген Мураєв зареєстрував партію з назвою «Наші». Навіть з назви партії можна зрозуміти, що дана політична сила пропонує поділ суспільства на своїх та чужих або навіть ворогів, на наших та не наших, а що роблять з чужаками під час війн та конфліктів всім відомо.

10 жовтня 2018 року ВР України прийняла за основу проект Закону України Про внесення змін до Закону України "Про телебачення і радіомовлення" щодо посилення інформаційної безпеки та протидії державі-агресору в інформаційній сфері", реєстр. N 9068, внесений народними депутатами України В. Сюмар, О. Ляшком, О. Березюком, О. Черваковою, Є. Рибчинським, М. Бурбаком, Г. Шверком, А. Герасимовим що передбачає штрафи для ЗМІ за публікації фейкових новин і заперечення російської агресії[2]. Він дасть можливість штрафувати ЗМІ за свідоме транслявання висловів, які сприяють розпалюванню міжнаціональної та громадянської ворожнечі всередині країни. Можливість штрафувати національні телеканали буде надаватися національному регулятору з питань теле- і радіомовлення. Цей закон не буде давати можливість відбирати ліцензію на теле- і радіомовлення, але буде давати можливості:

- для дискусії щодо того які вислови, які новини, яка інформація розпалює ворожнечу,
- штрафувати тих мовників, метою яких є розпалювання міжнаціональної ворожнечі.

●

Список літератури

1. Експертка ІМІ розповіла, як журналістам розпізнати мову ворожнечі. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imi.org.ua/activities/ekspertka-imi-rozpovila-iaak-zhurnalistam-rozpiznaty-movu-vorozhnechi/>

2. Комітет Ради схвалив законопроект, який дозволить штрафувати ЗМІ через заперечення агресії Росії. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

3. <https://hromadske.ua/posts/komitet-rady-skhvalyv-zakonoproekt-iakyi-dozvolyt-shtrafuvaty-zmi-cherez-zaperechennia-ahresii-rosii>

4. Марутян Р. Перемога чи мир? смисловий вимір російсько-української війни. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://matrix-info.com/2018/03/15/peremoga-chy-myr-smyslovyj-vymir-rosijsko-ukrayinskoji-vijny/>

5. Яворська Г.М. Гібридна війна як дискурсивний конструкт / Г. М. Яворська // Стратегічні пріоритети. Серія : Політика. – 2016. – № 4. – С. 41-48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_7